

Estudis PAVIRU

Línia estratègica 2.1: Suport a la connectivitat ecològica, la biodiversitat i els ecosistemes forestals

Projecte La trama de la terra. Boscos madurs, espai agrari, corredors ecològics i gestió forestal a Llaés

Resum

La trama de la terra és un projecte impulsat per PAVIRU-Llaés amb l'objectiu de contribuir a la consolidació d'un model territorial resilient, basat en la coexistència i l'articulació entre boscos madurs, espai agrari i transicions gestionades, com a condició necessària per garantir la continuïtat de la vida rural, la reducció del risc d'incendis i la dignitat econòmica de la pagesia resident.

En aquest marc, el projecte incorpora com a línia central la formulació de criteris i bases per al desenvolupament d'un pla de gestió forestal de caire naturalista i sostenible, amb participació activa de la pagesia i de les persones residents, orientat a la maduresa forestal, la biodiversitat i la prevenció d'incendis, sense substituir en cap cas les competències de les administracions públiques.

El projecte parteix d'una constatació avalada per la recerca ecològica: tot i que Catalunya disposa avui de més superfície forestal que mai, el bosc madur i senescent ha esdevingut residual, mentre que l'expansió de masses joves, homogènies i poc gestionades ha incrementat la vulnerabilitat ecològica i el risc de grans incendis. En aquest context, Llaés presenta una singularitat rellevant: pràcticament la totalitat del seu territori es troba inclosa dins d'un Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal (PTGMF), fet que situa el conjunt del terme en un marc formal de gestió forestal, però que alhora planteja la necessitat d'una lectura territorial més àmplia, capaç d'integrar els valors agraris, ecològics i socials que no sempre queden reflectits en una planificació sectorial.

Davant d'aquest desequilibri estructural, La trama de la terra proposa una estratègia integrada basada en la identificació i connexió de boscos madurs, el reforç de corredors ecològics, la transició funcional de les masses intermèdies i el reconeixement del paper central de la gestió pagesa i ramadera extensiva en la configuració d'un territori resilient. Aquesta aproximació no pretén substituir els instruments existents, sinó interpretar-ne els efectes reals sobre un territori viu i posar en relació la gestió forestal formal amb les pràctiques que sostenen la biodiversitat, el mosaic territorial i la prevenció d'incendis.

El projecte no assumeix competències públiques ni executa polítiques forestals. La seva funció és produir coneixement territorial contrastat, indicadors i criteris d'anàlisi que permetin incidir en la planificació, orientar el diàleg amb les administracions i fer visible que la resiliència ecològica només és possible si la pagesia resident pot viure i treballar al territori amb condicions justes i estables.

Descripció

A mitjans del segle XX, Catalunya disposava d'entre un 3% i un 5% de bosc madur i senescent. Avui, malgrat que la superfície forestal supera el 60% del territori, aquest tipus de bosc representa només entre el 0,5% i l'1%, segons dades del CREAM i sèries ecològiques contrastades. El creixement forestal de les darreres dècades s'ha produït principalment per abandó agrari i ramader, generant masses joves, denses i embrollades que no arriben als estadis estructurals de maduresa necessaris per sostenir ecosistemes complexos i estables.

Aquest desequilibri estructural explica una part rellevant de la pèrdua de biodiversitat, la fragmentació d'hàbitats i la vulnerabilitat extrema davant els grans incendis forestals. Alhora, s'ha produït una pèrdua molt significativa de superfície agrària útil: entre 250.000 i 300.000 hectàrees des de mitjan segle XX, especialment de prats, pastures i mosaic agrari, amb un impacte directe sobre la sobirania alimentària i la continuïtat de la pagesia.

En aquest context, Llaés presenta un avantatge territorial estratègic: la combinació de boscos madurs i pre-madurs, humitat ambiental, obagues (bacs), mosaic d'usos i presència d'activitat ramadera extensiva ha mantingut el risc d'incendi en nivells baixos, no per absència de foc, sinó perquè el territori conserva discontinuïtats, sòls vius i microclimes que en redueixen la intensitat i la propagació.

La trama de la terra parteix d'aquesta realitat per proposar un model que no pretén transformar radicalment el territori, sinó mantenir, ampliar i mesurar allò que ja funciona. El projecte se centra en la gran "zona grisa" forestal —masses intermèdies ni agrícoles ni madures— com a clau estratègica del segle XXI. És en aquest espai on es pot decidir si el territori avança cap a l'homogeneïtzació vulnerable o cap a un mosaic resilient.

L'objectiu de fons és avançar, en un horitzó de 30–40 anys, cap a:

- un 10% de bosc madur ben distribuït,
- un 30–35% de bosc gestionat i pre-madur,
- un 20–25% de superfície agrària útil, espais de silvopastura arbrada, franges de prevenció i matollars d'alt valor ecològic, sempre sota un principi no negociable: no perdre ni un pam més de sòl agrari fèrtil, perquè és un recurs irremplaçable.

Aquest model només és viable si la gestió del bosc, del mosaic i del paisatge és econòmicament viable per a la pagesia resident. Sense rendibilitat suficient, equitativa i justa, qualsevol objectiu ecològic queda condemnat al fracàs.

Aspectes metodològics

El projecte La trama de la terra es desplega mitjançant una metodologia integrada, no normativa i orientada a la incidència territorial, estructurada en cinc línies de treball complementàries. Aquesta metodologia parteix d'un fet determinant: la pràctica totalitat de la superfície de Llaés es troba inclosa dins d'un Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal (PTGMF), fet que situa el territori en un escenari de gestió forestal formalment reconeguda, però també obre interrogants rellevants sobre la lectura, els límits i les conseqüències d'aquest instrument en un territori amb una forta presència d'espai agrari, transicions ecològiques i activitat pagesa.

En primer lloc, el projecte aborda la identificació i cartografia de boscos madurs, pre-madurs i obagues, incorporant indicadors de sòl —com la humitat i la matèria orgànica—, microclima i estructura forestal. Aquesta lectura permet no només establir corredors ecològics funcionals i

prioritzar àrees de transició cap a maduresa, sinó també interpretar críticament com la planificació forestal existent interactua amb els valors ecològics reals del territori, especialment en aquells espais on la maduresa forestal, la humitat i la discontinuïtat estructural són claus per a la biodiversitat i el baix risc d'incendi.

En segon lloc, el projecte fa el seguiment de l'entramat productiu i ecològic del territori — pastures actives, clarianes, regeneració forestal i discontinuïtats de combustible— per avaluar-ne l'eficàcia ecològica, productiva i preventiva, i visibilitzar el paper central de la gestió pagesa i ramadera extensiva en l'equilibri territorial. En aquest marc, es formulen criteris compartits per a una gestió forestal naturalista i sostenible, basada en el coneixement ecològic i local, orientada a la maduresa forestal, la biodiversitat i la prevenció d'incendis, sense caràcter executiu ni normatiu.

En tercer lloc, el projecte incorpora l'inventari i l'anàlisi de l'estat dels punts d'aigua —fonts, basses i dipòsits— com a infraestructura clau per a la gestió preventiva, la resposta en emergències i el manteniment de la humitat territorial. Aquests elements es llegeixen de manera integrada, no com a infraestructures aïllades, sinó com a parts d'un sistema hidrològic funcional sovint invisibilitzat en la planificació sectorial.

En quart lloc, s'elaboren criteris i protocols d'usos i intervencions —pistes, obres, esdeveniments, rutes i noves implantacions— orientats a evitar la compactació de sòls, l'erosió, el ressecament i la creació de continuïtats de combustible no desitjades. Aquests criteris no tenen caràcter normatiu, però permeten avaluar l'impacte real de determinades decisions o pràctiques sobre un territori ja intensament planificat des del punt de vista forestal.

Finalment, el projecte impulsa un quadre de comandament territorial amb indicadors integrats de risc —meteorologia, humitat del combustible fi, activitat ramadera, estat dels sòls— orientat a fer visible el valor del territori gestionat i a aportar base empírica per a la formulació de polítiques públiques de suport, reconeixement i remuneració de la feina pagesa. Aquest instrument permet posar en relació la gestió forestal formal amb les pràctiques reals que sostenen la resiliència ecològica i la vida rural.

En conjunt, aquesta metodologia no qüestiona l'existència ni la legitimitat dels instruments de planificació forestal, però n'amplia la lectura, incorporant-hi la dimensió agrària, ecològica i social d'un territori viu. La trama de la terra es construeix així com una eina de coneixement compartit i d'incidència cívica, orientada a garantir que la gestió del territori sigui compatible amb la biodiversitat, la prevenció d'incendis i, sobretot, amb la continuïtat digna de la pagesia resident a Llaés.

La trama de la terra parteix d'un principi simple però exigent: no hi ha resiliència ecològica sense pagesia viva. Els boscos madurs, el mosaic agroforestal i el baix risc d'incendi no són el resultat de l'abandonament, sinó de dècades de gestió humana, sovint invisibilitzada i no remunerada.

Consolidar aquest avantatge territorial vol dir invertir en el que ja funciona, reconèixer la feina pagesa com a servei estratègic al bé comú i assegurar que viure i treballar a Llaés sigui possible amb dignitat. Només així el territori podrà continuar sent humit, divers, habitable i resilient en un context de canvi climàtic i pressions creixents.